

УДК 174

DOI 10.24412/3005-849X-2026-1-165-170

**МАСЪАЛАҲОИ ТАТБИҚИ
МЕЪЁРҲОИ ЭТИКАИ
КАСБИИ ЖУРНАЛИСТ ДАР
ТЕЛЕВИЗИОНҲОИ
МАҲАЛЛӢ**

Бобочонова Мутриба Султоновна, н.и. филол, дотсент, мудири кафедраи иттилоот ва технологияҳои робитавии МДТ “ДДХ ба номи академик Б. Гафуров” (Хучанд, Тоҷикистон); **Бобочонова Ранохон Махмудовна**, д. и. филол., профессор, мудири кафедраи медиакоммуникатсияи Донишгоҳи давлатии Мелитопол (Мелитопол, Русия)

**ПРОБЛЕМЫ
ПРИМЕНЕНИЯ НОРМ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ЭТИКИ ЖУРНАЛИСТА В
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕСТНЫХ
ТЕЛЕВИЗИОННЫХ
КАНАЛОВ**

Бобожонова Мутриба Султоновна, канд. филол. наук, доцент, заведующий кафедрой информации и коммуникационных технологий ГОУ “ХГУ им. Б. Гафурова (Худжанд, Таджикистан); **Бободжонова Ранохон Махмудовна**, д-р филол. наук, профессор, зав. кафедрой медиакоммуникаций ФГБОУ ВО «Мелитопольский государственный университет» (Мелитополь, Россия)

**ISSUES OF
IMPLEMENTING THE
NORMS OF PROFESSIONAL
ETHICS OF JOURNALISTS IN
LOCAL TELEVISION
BROADCASTING**

Bobozhonova Mutriba Sultonovna, candidate in Philology, associate professor, the head of the department of information and communication technologies under the SEI «KhSU named after academician B. Gafurov» (Khujand, Tajikistan); **Bobodzhanova Ranokhon Makhmudovna**, doctor in Philology, professor, head of the department of media communications, «Melitopol State University» (Melitopol, Russia) **e-mail: mbobojonova1987@mail.ru**

Масъалаи татбиқ ва риояи меъёрҳои ахлоқии фаъолияти журналистӣ дар барномаҳои телевизионҳои маҳаллӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Зикр шудааст, ки риҳиди босуръат ва сифатан нави телевизиони тоҷик, бахусус телевизионҳои хусусӣ дар давраи истиқлоли давлатӣ, зарурати таҳияи барномаҳо дар заминаи меъёрҳои этикаи касбии журналистӣ, стандартҳои байналмилалии журналистӣ ва масъулияти иҷтимоиро тақозо менамояд. Таъкид мешавад, ки телевизион ҳамчун ниҳоди муҳимми иҷтимоӣ бояд бо пешниҳоди иттилои сарех, дақиқ ва муътамад дар ташаққули ҷаҳонбинии солим ва баланд бардоштани маърифати ҷомеа сахм гузорад. Зикр гардидааст, ки дар ҳолатҳои ҷудогона дар барномаҳои ширкатҳои телевизионии “ТВ Суғд”, ШТР “Азия”, “СМ-1”, “Танин” ва “ТВ Диёр” вайрон кардани ҷиддии этикаи касбӣ, аз ҷумла муфассалан тасвир кардани ҷузъиёти ҳодисаҳои фоҷеанок, риоя накардани эҳтимолияти беғуноҳӣ ва ғайра ба назар мерасанд. Хулоса мегардад, ки инъикоси объективонаи воқеият танҳо дар сурати риояи меъёрҳои ахлоқии журналистӣ ва тавозуни миёни озодии эҷодӣ, масъулияти касбӣ ва манфиатҳои ҷамъиятӣ имконпазир мебошад.

Калидвожаҳо: журналистикаи телевизионӣ; меъёрҳои ахлоқии фаъолияти журналистӣ; этикаи касбии журналист; телевизионҳои маҳаллӣ; масъулияти иҷтимоӣ; воситаҳои ахбори омма; принсипи безарзӣ; ҳифзи манфиатҳои ҷамъиятӣ

Рассматриваются проблемы применения и соблюдения этических норм журналистской деятельности в программах местных телевизионных каналов. Стремительное и

качественно новое развитие таджикского телевидения, особенно частных телеканалов, в период государственной независимости обуславливает необходимость подготовки программ на основе норм профессиональной этики, международных журналистских стандартов и принципов социальной ответственности. Подчёркивается, что телевидение как важный социальный институт должно способствовать формированию здорового мировоззрения и повышению уровня общественной культуры посредством предоставления точной, достоверной и объективной информации. Отмечено, что в отдельных случаях в программах телевизионных компаний “ТВ Сугд”, ТРК “Азия”, “СМ-1”, “Танин” и “ТВ Диёр” наблюдается нарушение профессиональной этики, в том числе излишне подробное описание трагических событий, нарушение презумпции невинности и т.д. Делается вывод, что объективное отражение реальности возможно лишь при соблюдении журналистских этических норм и обеспечении баланса между творческой свободой, профессиональной ответственностью и общественными интересами.

Ключевые слова: телевизионная журналистика; этические нормы журналистской деятельности; профессиональная этика журналиста; местные телевизионные каналы; социальная ответственность; средства массовой информации; принцип объективности (беспристрастности); защита общественных интересов

The article examines the problems of application and compliance with ethical standards of journalistic activity in local television channel programs. The rapid and qualitatively new development of Tajik television, especially private television channels, during the period of state independence necessitates the preparation of programs based on the norms of professional ethics, international journalistic standards, and principles of social responsibility. It is emphasized that television, as an important social institution, should contribute to the formation of a healthy worldview and the raising of the level of public culture by providing accurate, reliable and objective information. It was noted that in certain cases, the programs of the television companies TV Sughd, TRK Asia, SM-1, Tanin, and TV Diyor violated professional ethics, including excessively detailed descriptions of tragic events, violations of the presumption of innocence, etc. It is concluded that an objective reflection of reality is only possible by adhering to journalistic ethical standards and ensuring a balance between creative freedom, professional responsibility, and the public interest.

Key-words: television journalism; ethical standards of journalistic activity; professional ethics of journalists; local television channels; social responsibility; mass media; the principle of objectivity (impartiality); protection of public interests

Саҳми муаллифон:

Бобочонова Р.М. — таҳлил, баррасӣ ва хулосабандии мавзӯ.

Бобочонова М.С. — гирд овардани маводи мақола, таҳлил ва мураттаб кардани он.

Дар фазои иттилоотии Тоҷикистон нақши воситаҳои ахбори оммаи электронӣ, хосатан, телевизион назаррас аст, зеро телевизион ҳамчун воситаи оммавии иртибот бо фарогирии васеи аудитория, дастрасии нисбатан осон ва имконоти пурқуввати таъсиррасонӣ ба афкори умум дар ташаққули шуури ҷамъиятӣ, арзишҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ - сиёсӣ мавқеи муҳим дорад.

Баъди соҳибистиклолии Тоҷикистон таъсиси телевизионҳои маҳаллӣ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ба тадриҷ зиёд гардиданд. Ҷуноне муҳаққиқи соҳаи журналистика З. Муъминҷонов менигорад: “Шаҳрвандон аз байни воситаҳои ахбори омма аз ҳама бештар ба телевизион тавачҷуҳ доштанд. Ҳар як иттилоӣ навро маҳз аз телевизион мегирифтанд. Шояд

аз ҳамин сабаб буд, ки дар аксар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии телевизионҳои маҳаллӣ ташкил шуда, талаботи шаҳрвандонро қонеъ мегардониданд” [4,5].

Тибқи маълумотномаи расмӣ ин падида нисбат ба дигар манотиқи кишвар дар қаламрави вилояти Суғд бештар ба назар расида, дар ин давра танҳо дар шаҳри Хучанд 8 студияи телевизион: ТВ Суғд, ШТР «Азия», ШТР «СМ-1», ТВ «Танин», ТВ «Диёр», «7 Ситора», «Салом», «Сомон» ва дар якҷанд шаҳру ноҳияҳои вилоят беш аз 15 студияи телевизиони хусусӣ таъсис ёфтанд, ки ҳамагӣ дар пурра намудани фазои иттилоотии ҳавзаи Суғд нақши муассир доранд.

Омӯзиши мавзуи мазкур маълум намуд, ки телевизиони хусусӣ дар фазои иттилоотии маҳаллӣ нақши муҳимми иҷтимоӣ ва иртиботиро иҷро намуда, бо истифода аз имконоти нисбатан озод тавонистаанд масъалаҳои мубрами маҳаллиро, ки аксаран дар расонаҳои расмӣ давлатӣ камтар инъикос меёфтанд, ба сатҳи муҳокимаи ҷамъиятӣ бароранд. “Телевизионҳои ғайриҳукумати, ки аз рӯи Ойинномаи худ то андозае озодона амал мекарданд, назар ба хабарҳои расмӣ давлатӣ бештар хабарҳои муҳимми маҳаллӣ, мушқилоти доғи рӯзи ҷойи зистро ба иттилои бинандагон мерасониданд, ки боиси муҳокимаи шаҳрвандон ва ба амал омадани афкори умум мегашт. Бо ин телевизионҳои маҳаллӣ дар шаҳри ноҳияҳои ҷумҳурии ба воситаи пешниҳоди иттилоот, инъикоси камбудҳои ҳаёти ҳаррӯза, ёрдамчиӣ беминнати ҳукуматҳои маҳаллӣ ва бинандагон табдил меёфт”[4,6].

Аз ин бармеояд, ки телевизиони тоҷик, бахусус “телевизионҳои хусусӣ, дар давраи Истиклоли давлатӣ марҳилаи рушди босуръат ва сифатан навро тай намуда истодаанд”[2,125]. Ин раванд тақозо менамояд, ки дар баробари рақобати иттилоотӣ, гуногуншаклии барномавӣ ва талаботи афзояндаи аудитория, фаъолияти онҳо дар заминаи меъёрҳои муқарраршудаи этикаи касбӣ, стандартҳои журналистии байналмилалӣ ва масъулияти иҷтимоӣ таҳия ва паҳн гардад.

Аз ҷониби дигар, расонаҳои телевизионӣ ўҳдадоранд бо пешниҳоди иттилои сарех, дақиқ ва муътамад дар ташаккули ҷаҳонбинии солим, баланд бардоштани маърифати сиёсӣ ҳуқуқӣ ва тарбияи шаҳрвандии ҷомеа саҳми муассир гузоранд. Танҳо дар сурати риояи тавозуни миёни озодии эҷодӣ, масъулияти касбӣ ва манфиатҳои ҷамъиятӣ телевизион метавонад ҳамчун ниҳоди муҳимми иҷтимоӣ ва омили рушди устувори ҷомеа амал намояд. “Телевизионҳо наметавонанд дар фазои аз эътимоди хитобкунандагон давом ва пойдорӣ дошта бошанд. Дар воқеъ бақо ва мондагории воситаи иртиботи ҷамъиятӣ ба гарави ҷалб намудани шунаванда (аудитория) ва паҳноии фарогирии иттилоъ бастагӣ дорад. Ҳифз шудани он низ ба ин вобаста мебошад. Бинобар ин, масъулияти журналисти телевизион низ дар баробари воситаҳои дигар бештар афзуда истодааст” [3,45].

Предмети омӯзиши мо ҳолати риояи меъёрҳои ахлоқӣ дар барномаҳои ширкатҳои телевизионии «ТВ Суғд», «Азия», «СМ-1», «Танин» ва ТВ “Диёр” аст. Таҳлил нишон дод, ки гарчанде дар маҷмӯъ ширкатҳои мазкур талаботи меъёрҳои ахлоқиро дар барномаҳои худ ба таври лозима риоя намоянд, ҳам аммо дар ҳолатҳои ҷудогона ба таври қиддӣ вайрон кардани этикаи касбӣ ба назар мерасад.

Мутобиқ ба талаботи банди 6-уми «Меъёрҳои ахлоқии фаъолияти журналистӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» журналистон ва ВАО аз гузоришҳои барангезанда ва таҷовузу хушунад, ранҷу куштор, инчунин дигар ҷинойтҳо худдорӣ мекунад. ВАО ва журналист ба хоҳири ҳифзи ноболиғон ва ҷабрдидагон шахсияти онҳоро фош намеzosад[1,113-114].

Дар давраи таҳқиқ муайян гардид, ки тариқи телевизионҳои номбурда, ҳафтае 2-3 гузориш дар хусуси ранҷу куштор, таҷовузу хушунад ва зуруварӣ нишон дода мешавад. Масалан, дар барномаи иттилоотии «Хабар»-и телевизиони СМ-1 гузорише паҳн шуд, ки аз куштори ҷавондухтари 22- сола аз ҷониби 3 нафар ҷавононе, ки доғи судӣ доштанд, батафсил нақл карда шуд[10].

Дар гузориши мазкур муаллиф ҷузъиёти ҳодисаи фочеанокро мукамал тасвир карда, талаботи банди меъёрҳои ахлоқиро ба таври зайл вайрон кардааст:

Аввалан, навори оперативӣ ҳасади ҷавонзани сӯзонидашуда бе зарурат чанд бор нишон дода шудааст, ки ба тамошобинон, хусусан ба ноболиғон таъсири ногувор расонида метавонад.

Баъдан, муаллиф хилофи талаботи ахлоқи касбӣ ному насаби ҷабрдидаро фош намудааст.

Ё ин ки моҳи май дар барномаи иттилоотии ШТР «Азия» гузориши дигар оид ба куштор ба мазмуни зайл пахш гардид: «Домод бо корд ду маротиба ба мавзеи гардани хушдоманаш Мавҷуда Мансурова 6 маротиба ба қисмҳои шикам, гардан ва бозуи хоҳари ҳамсараш Мухлиса Мансурова ва 19 маротиба ба узвҳои бадани ҳамсари худ зада аз ҷойи ҳодиса фирор мекунад»[7]. Ин ҳодиса бар асари муноқишаи оилавӣ дар шаҳри Конибодом рух додааст, ки бар асари ҳаракатҳои ҷиноии ҷавони 29 - солаи сокини ин шаҳр хушдоман ба қатл расада, ҳамсар ва хоҳарарӯсаш ҷароҳатҳои вазнин мебардоранд.

Дар ин гузориш низ муаллиф баъзе меъёрҳои ахлоқиро сарфи назар кардааст. Пеш аз ҳама, ба таври мазкур овардани сахнаи куштор барои тамошои оммавӣ таъсири бад ба рӯҳияи тамошобин дорад.

Сониян, ҳангоми гузориш дар навор тамоми оқибати ҷиноят, аз ҷумла ҳасади одам ва шахсони ҷабрдидаро нишон додан ҳеч зарурат надорад. Зиёда аз ин якчанд маротиба хун, корди хунолудро пахш кардан, ки хос ба воситаҳои ахбори оммаи ҳангоматалаб аст, аз рӯи одоб ва ахлоқи инсонӣ нест. Ин ҳолат метавонад ба ахлоқи ҷомеа осори бад нагузорад.

Ҳамчунин, нишон додани симои занҳои ҷабрдида бар хилофи этикаи журналистӣ аст, зеро намоиши оммавӣ метавонад ба дигар узви оила нороҳатии рӯҳӣ расонад.

Боз ду гузорише, ки тариқи телевизиони «СМ-1» [6] пахш гардид, ки доир ба куштор буда, яке аз дасти хусур ва дигар аз дасти маъшука ба ҳалокат расида буданд ба тафсилоти куштор, намоиш додани рафти ҷиноят пешкаши тамошобин гардидааст.

Айнан, ҳамин гузориш тариқи барномаи иттилоотии телевизиони «Азия» пахш карда шуд, аммо чеҳраи ҷабрдида ва ҷабррасонанда, пӯшида буд. Ин услуб мутобиқ ба меъёрҳои этикаи журналистӣ, бахусус ба меъёрҳои ҳифзи шаъну шараф, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ ва риояи эҳтимолияти бегуноҳӣ мебошад. Аммо вақте барномаҳои ҳарду телевизион барои сокинони як маҳал дастрасӣ доранд, риояи этикаи касбиро зери суол менамояд.

Аз ҷониби баъзе воситаҳои ахбори омма дағалона вайрон кардани эҳтироми аудитория ба назар мерасад, ки ин низ хилофи меъёрҳои этикаи касбӣ аст.

Масалан, ТВ «Диёр» моҳҳои май ва август филми «Чаманоро»-ро намоиш дод[8]. Камбудӣ дар он буд, ки масъулини ин ширкати телевизионӣ вақти муайяни пахши ин филмро надоштанд. Рӯзе агар соати 6:30 дақиқа пахш кунанд, рӯзи дигар 7 ва рӯзи сеюм 8:30. Ин услуби пахши филм тамошобинро раҳгум мезанад. Раҳгумзадани истеъмолкунанда эътиқод ва эътмоди тамошобинро ба ин масмеда коста мегардонад.

3-юми сентябр аз барномаи иттилооти «ТВ Суғд» гузориш доир ба дастдоштан ба амалҳои бадахлоқонаи имомхатиби масҷиди ҷамоати деҳоти яке аз ноҳияҳои вилоят сухан мерафт [5].

Навори мазкур ба хилофи банди 5-уми Кодекси «Меъёрҳои ахлоқии фаъолияти журналистӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия шудааст, зеро он алайҳи рӯҳҳои домони ифғат ва фарҳанги миллӣ аст. Дар гузориш пиромуни фирефташудани занҳо ва дастдоштани як мард-мулло дар ҷинояти шахвонӣ муфассал сухан меравад. Пахши чунин гузориш ва наворҳои он ва қазовати журналист мавриди ошкоро тавассути телевизион ҷинояткор эълони он шахси гумонбар бидуни ҳукми судӣ на танҳо хилофи этикаи касбии журналист, ҳамзамон ба хилофи талаботи қонун аст. Меъёри бегуноҳии шахси гумонбар то ҳукми судӣ дағалона вайрон карда шудааст.

Баъдан, наворҳои оперативии хадамоти матбуоти вазорати корҳои дохилӣ пахш мешавад. Наворҳои ин гузориш маҳрамона буда, бидуни пушидони рӯйи қаҳрамонон намоиш дода шуд. Баназари мо, новобаста бо он ки ин наворҳо аз ҷониби хадамоти номбурда аст, масъулияти риоя нашудани этикаи касбии журналистӣ ба зиммаи масъулини “ТВ Суғд” аст. Ин тавр ба намоиш гузоштани мавод хос ба кори мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ аст ва намоиши оммавии он дар телевизион бояд бо риояи меъёрҳои этикаи касбӣ аз ҷониби кормандони эҷодии телевизион сурат гирад.

Риоя нашудани меъёрҳои ахлоқӣ ҳангоми таҳия ва пахши маводи журналистӣ ва дар онҳо ҷой доштани аломатҳои фиску фучур, ифроту бадахлоқӣ боиси костагии фарҳанги миллий гардида, оқибат ба сатҳи маънавию тарбиявии аҳолии кишвар таъсири манфӣ гузоштани он аз эҳтимол дур нест.

Хулоса, аввалан, албатта вазифаи журналистика дар объективона инъикос кардани ҳаёти воқеӣ, ки дар асоси омӯхтани қонунҳои ҷамъият ба вуқӯъ мепайвандад, зоҳир мегардад, лекин инъикоси объективона бояд дар доираи риояи этикаи касбии журналист сурат гирад.

Дуҷум, қариб ҳамаи маводи дар мисолҳо овардаи мо аз ҷониби кормандони хадамоти матбуоти Раёсати Вазорати корҳои дохилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Суғд таҳия ва пешкаш шудаанд. Бо назардошти ин ҳолат ҳамаи гузоришҳо хусусияти маълумотномаи оперативӣ - ҷустуҷӯии мақомоти корҳои дохиларо дорад. Вижагиҳои маълумотномаҳо, факту рақамҳо, далелҳо аломатҳои протоколини ин мақомотро доранд. Аз ин рӯ услуби нигориш, шакли баён хос ба маводи журналистӣ нест.

Сеюм, бо услуби маводи ғаврии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ пахш шудани ин гузоришҳо, на танҳо, аз паст будани сатҳи касбии ҳайати таҳрири ин ширкатҳои телевизионӣ, балки аз дағалона вайрон кардани ахлоқи журналистӣ дарак медиҳад.

Чаҳорум, хилофи арзишҳои фарҳангу ифғати миллии тоҷикӣ пахш шудани наворҳои пастзанандаи шаъну шарафи инсон, хоса занон на танҳо дағалона вайрон кардани ахлоқи журналистӣ аст, балки масъулияти бузург дар костагардии ахлоқи ҷомеа мебошад.

Панҷум, пахши наворҳои бо ҷузъиёти саҳнаи ҷинойт, ки он хоси протоколи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аст, таъсири манфӣ ба ҳолати рӯҳии аҳли ҷомеа, хостан ҷавонону наврасон мерасонад, ки ин хилофи арзишҳои ахлоқии касбӣ инсонӣ дорад.

Масъалаи риояи меъёрҳои этикаи касбии журналист дар воситаҳои ахбори оммаи электронӣ ҳамчун яке аз мушкилоти муҳим ва ҳалталаби ҷомеаи журналистӣ арзёбӣ мегардад. Такмили ин раванд, на танҳо ба баланд бардоштани сатҳи худназоратӣ ва масъулияти касбии журналистон марбут аст, балки ба таҳия ва татбиқи маҷмуи тадбирҳои судманд, аз ҷумла густариши донишҳои муносири соҳавӣ, такмили санадҳои танзимкунандаи дохилирасонаӣ ва таҳкими фарҳанги касбӣ дар муҳити иттилоотӣ иртибот мегирад. Танҳо дар заминаи чунин муносибати муназзам метавон сатҳи риояи меъёрҳои этикаи журналистиро тақвият бахшида, эътимоди ҷомеаро ба воситаҳои ахбори омма устувор намуд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Бобоҷонова М.С. *Этикаи касбии журналист (Дастури таълимӣ-методӣ)*. – Душанбе: ҚДММ “Меҳроҷ-граф”, 2024. – 176 с.
2. Бобоҷонова, Р. М., Бобоҷонова, М.С. *Системаи воситаи ахбори омма ва таблиғ / Р.М. Бобоҷонова, М.С. Бобоҷонова – Худжанд: Нури маърифат, 2020. – 168 с.*
3. *Васоити лектроники ахбор ва армонҳои миллии (маҷмуаи маҷолаҳо)*. - Душанбе: Баҳманрӯд, 2015. - 158 с.
4. Муъминҷонов, З. *Жанрҳои таҳлили телевизион*. – Душанбе: ҚДММ “Вектор Принт”, 2012. – 66 с.

САРЧАШМА:

5. Ахбор. – “ТВ Суғд”, 2014. – 3 сентябр.
6. Милитсия хабар медиҳад. – ШТР “СМ-1”, 2014. – 23 декабр.
7. Навид. – ШТР “Азия”, 2014. – 2 декабр.
8. Филми «Чаманоро». – ТВ “Диёр”, 2014. – май - август.
9. Хабар. – ШТР “СМ-1”, 2014. – 30 март.
10. Хабар. – ШТР “СМ-1”, 2014. – 31 ноябр.

REFERENCES:

1. Bobojonova, M. S. *Professional Ethics of a Journalist (Teaching and Methodological Manual)*. – Dushanbe: Mehroj-Graph LLC, 2024. – 176 pp.
2. Bobojonova, R. M., Bobojonova, M. S. *The System of Mass Media and Advertising*. – Khujand: Nuri Ma’rifat, 2020. – 168 pp.
3. *Electronic Media and National Ideals (collection of articles)*. – Dushanbe: Bahmanrud, 2015. – 158 pp.
4. Mu’minjonov, Z. *Analytical Genres of Television*. – Dushanbe: Vector Print LLC, 2012. – 66 pp.

SOURCES:

5. News. – TV “Sughd”, 2014. – September 3.
6. The Police Inform. – STR “SM-1”, 2014. – December 23.
7. Navid (News Program). – STR “Asia”, 2014. – December 2.
8. The film “Chamanoro”. – TV “Diyor”, 2014. – May–August.
9. News. – STR “SM-1”, 2014. – March 30.
10. News. – STR “SM-1”, 2014. – November 30.